

Salezjański system prewencyjny – przeżytek czy zapomniany potencjał?

s. 13

W roku 2015 mija 200 lat od narodzin św. Jana Bosko, słusznie kojarzonego z salezjańskim systemem prewencyjnym. Ta rocznica staje się inspiracją do ponownej refleksji nad jego aktualnością i współczesnymi możliwościami realizacji.

Żyjemy w czasach, które oferują wiele różnych możliwości dla młodego człowieka, ale kryją również zagrożenia dla jego integralnego rozwoju. Stojąc wobec oczekiwań młodzieży, przeobrażeń w sferze społeczno – kulturowej, zawirowań w hierarchiach wartości, konieczności poszukiwania skutecznych dróg dotarcia do młodego człowieka, bezradności wychowawczej, zniechęcenia nieskutecznością stosowanych dotąd form i metod pracy, poszukiwań odpowiedzi na pytania o właściwe wzory, sięgnąć można do propozycji pracy w duchu salezjańskiego systemu prewencyjnego i na nowo odczytać „rozwiązanie ks. Bosko”. Jest to podpowiedź dla pedagogów uniwersalna w tym sensie, że inspiracje mogą z niego czerpać także osoby nie identyfikujące się z wiarą chrześcijańską, ale sytuujące się w pedagogice personalistycznej. One także mogą zaadoptować pewne elementy tego systemu do swojej wychowawczej aktywności¹.

Jan Bosko był włoskim pedagogiem i kapłanem żyjącym w XIX wieku, założycielem Zgromadzenia Salezjańskiego – księży salezjanów i sióstr salezjanek, powołanych do pracy z młodzieżą). Był twórcą *il sistema*

s. 14

preventivo, nazywanego zamiennie systemem zapobiegawczym lub uprzedzającym².

¹ Świadomym zabiegiem autorki tekstu jest „odarcie” charakterystyki salezjańskiego systemu prewencyjnego z jego religijnego charakteru, jaki zwykle jest charakterystyczny w jego omówieniach (często notabene wartościowych) przygotowywanych przez salezjanki i salezjanów, dla których system ten staje się częścią ich życia, a niekiedy ich sensem.

² Jan Bosko zebrał refleksje swoich poprzedników wykorzystujących w swojej pracy idee i pewne aspekty systemu prewencyjnego, dodając właściwy sobie rys tego systemu w „salezjańskiej wersji”. Szerzej o inspiracjach i odwołaniach w systemie prewencyjnym do założeń ówczesnych pedagogów w: ks. K. Misiaszek SDB, *Pedagogia salezjanów*, (w:) J. Kostkiewicz (red. nauk.), *Pedagogie katolickich zgromadzeń zakonnych. Historia i współczesność*, tom I, Oficyna Wydawnicza "Impuls", Kraków 2012, s. 236-239; ks. A. Paszek SDB, *Salezjańskie źródła doświadczenia pedagogicznego*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2002, tom 18, s. 460-463; M. Szpringer, *System prewencyjny księdza Jana Bosko we współczesnej profilaktyce*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej im. Jana

Salezjański system prewencyjny powstawał w związku i na tle realiów społeczno-polityczno-gospodarczych ówczesnych Włoch, zwłaszcza konsekwencji industrializacji, urbanizacji i masowej migracji do miast, szczególnie napływu młodych ludzi, którzy na fali rewolucji przemysłowej poszukiwali w nich pracy. Z reguły byli oni bezdomni lub żyjący w kiepskich warunkach, niedożywieni, wykorzystywani do pracy przekraczającej ich siły, niekiedy zdemoralizowani, bez wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, cechujący się ubóstwem materialnym wraz z zaniedbaniami kulturowymi i edukacyjnymi. Ks. Bosko wyszukiwał ich na ulicach Turynu I próbował zaspokajać ich podstawowe potrzeby, stojąc na stanowisku, że najpierw należy nieść wsparcie materialne, a potem edukacyjne, moralne i religijne (Cian 2001, s. 35).

Jan Bosko żył w czasach rozwoju pedagogiki, w okresie spuścizny działalności między innymi J. H. Pestalozziego, F. Froebła, R. Owena, J. H. Herbarta czy H. Spencera. Sam odcinał się od negatywizmu, rygoryzmu pedagogicznego i od założeń systemu represyjnego (Majewski 1975, s. 51-52). Sięgał wprawdzie po tradycyjne bodźce, ale nadawał im nowy charakter (Cian 2001, s. 22). Jego teoria pedagogiczna jest skromna (Buksa 2009, s. 23-24; Springer 2006, s. 76-78)³, ale jego praktyka pogłębiona i potwierdzona doświadczeniem (Kłak 2001, s. 63). Można powiedzieć, że prawdziwym traktatem o systemie prewencyjnym ks. Bosko było jego codzienne życie z młodzieżą (Auffray 1997, s. 65)⁴, Był on bowiem przede wszystkim praktykiem i to praktykiem – pasjonatem. Można spotkać się z opinią, że swoją intuicją i koncepcją pedagogiczną wyprzedzał swoje czasy.

Jego system prewencyjny oraz sposób organizacji oratorium (czyli miejsca, w którym gromadził młodzież) ukształtowały się w oparciu o jego własne doświadczenia życiowe: wychowywanie się bez ojca, doświadczenie biedy, ale i możliwość nauki (mimo wychowywania się na wsi), konieczność podjęcia pracy we wczesnym wieku, kontakty z nauczycielami. Z tych osobistych doświadczeń posplatał kompilację elementów pozytywnej pedagogii, odrzucając komponenty negatywnej pedagogii. System prewencyjny używa sposobów, by zapobiegać złu w jego początkach, poszerzonych o motywowanie do czynienia dobra; jest to więc sztuka wychowania

Kochanowskiego, Kielce 2006, s. 22-23; ks. K. Misiaszek SDB, Główne idee systemu prewencyjnego św. Jana Bosko, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 1987/88, tom 9, s. 37-41, 42-43

³ O źródłach, w oparciu o które można odtworzyć ideę i praktykę salezjańskiego systemu prewencyjnego patrz. w: S. Buksa CMW, Doświadczenie wychowawcze św. Jana Bosko w służbie ewangelizacji, Warszawa 2009, s. 23-24. O dorobku piśmienniczym ks. Bosko w zakresie wychowania i profilaktyki patrz. M. Springer, System prewencyjny..., op. cit., s. 76-78

⁴ Potwierdza to biograf ks. Bosko – A. Auffray: „Najbardziej czytelną książką o pedagogii ks. Bosko było jego własne życie” – tenże, Św. Jan Bosko, tłum. M. Gabryel i in., Pallotinum, Kraków 1977, s. 65

pozytywnego (za: Kłak 2001, s. 78), podparta przekonaniem, że łatwiej jest zapobiegać negatywnym wydarzeniom, doświadczeniom i przyzwyczajeniom niż później eliminować je i ich konsekwencje. Chociaż Jan Bosko nie posiadał wykształcenia pedagogicznego, stworzył spójną koncepcję pracy wychowawczej, z jasno wyznaczonymi celami, zasadami i metodami pracy. Sformułował prosty program: „uczciwy obywatel i dobry chrześcijanin” (za: Klawikowski 2002, s. 444)⁵, odwołujący się do odpowiedzialności, która jest wskaźnikiem dojrzałości (Barlak 1998, s. 126), jak i do zasobów wychowanka, który był przez niego traktowany w sposób indywidualny.

s. 15

Ta uwaga skupiona na każdym wychowanku przyciągała tłumy kolejnych wychowanków. Ks. Z. Klawikowski pisał: „Ks. Bosko w swojej spuściźnie pozostawił oryginalne doświadczenie wychowawczo-duszpasterskie zespalające harmonijnie w jedną całość różne treści, wartości, postawy pozornie przeciwstawne: dobroć i dyscyplinę, cierpliwość i obowiązkowość, spontaniczność i wierność wspólnym programom, radość i powagę, młodzieńczy entuzjazm i roztropność, zaradność życiową i uczciwość, pracę i modlitwę, nowoczesność i wierność tradycji. Zespałało ono we współbrzmiającą kompozycję istotne wymiary ludzkiego życia” (2002, s. 451).

Z salezjańskim systemem prewencyjnym słusznie kojarzone są oratoria. Czym one były/są? Żadnego ze znanych współcześnie znaczeń nie można w pełni odnieść do oratorium ks. Bosko, rozumieć je można raczej w kategoriach środowiska wychowawczego (Misiaszek 1987/88, s. 57; Buksa 2009, s. 46; Gocko 2011, s. 204), a sam ks. Bosko określił je jako „dom, który przyjmuje, parafię, która ewangelizuje, szkołę, która przygotowuje do życia i podwórko, na którym można się spotkać z przyjaciółmi i przeżyć radość”⁶. Co to oznaczało w praktyce? W oratorium był czas i miejsce na rodzinny charakter wspólnoty wychowawczej, dbałość o relacje, indywidualne kontakty z wychowankami, dialog, rozwój życia religijnego i duchowego, formację moralną i kulturalną, uaktywnienie własnych talentów, edukację oraz rekreację i zabawę.

⁵ Carta della Missione della Famiglia Salesiana, Ed. SDB, Roma 2000, art. 8, za: ks. Z. Klawikowski, Duchowość wychowawcy w stylu św. Jana Bosko, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2002, tom 18, s. 444

⁶ Konstytucje Towarzystwa św. Franciszka Salezego, art. 40

Salezjański system prewencyjny zbudowany jest na 3 filarach: rozumu, religii i miłości, które wzajemnie się przenikają, dopełniają i warunkują (Misiaszek 2012, s. 239-248, 1987, s. 46-55; Wrońska 2012, s. 278-280; Buksa 2009, s. 92-119)⁷.

A. Rozum

Jan Bosko wierzył w możliwość wychowywania młodzieży, ponieważ uważał, że ma do czynienia z osobami wyposażonymi w rozum, zdolnymi do „poznawania, zrozumienia, konfrontowania, wybierania i decydowania” (za: Wierzbicki 2011, s. 41). Wymagał zaangażowania wychowawców, podpowiadając, by rozmawiali z młodzieżą, tłumaczyli jej powody zjawisk, uprzedzali i przestrzegali, doradzali i zachęcali, jednym słowem – by wchodzili w dialog. Według ks. Bosko w wychowaniu wszystko powinno być rozumne: postawy, zachowania, metody i zamierzenia. Zasada rozumności oznacza zdrowy rozsądek, rzeczowość, elastyczność w programowaniu, motywowanie poleceń, otwarty dialog i konfrontację w duchu rozsądku (Cian 2001, s. 40-41). Rozum angażuje młodych do rozpoznawania i uczestnictwa w wartościach poznanych i zaakceptowanych (Cian 2001, s. 127), rozwija krytycyzm w podejmowaniu decyzji, w dokonywaniu wyborów. Nabiera to szczególnego znaczenia, ponieważ młode pokolenie atakowane jest przez kulturę masową propozycjami kiczu, tandety i płytcziny.

B. Religia

Ten drugi element zakłada przekonanie, że pytania o sens życia i o transcendencję w naturalny sposób doprowadzają do pytania o Boga. Z punktu widzenia osób (pedagogów) wierzących życie religijne, włączone w proces kształtowania osobowości, może okazać się pomocne w tym procesie, a umiejętnie ukierunkowane praktyki religijne mogą wewnątrznie ubogacać wychowanka (Burzyński 1998, s. 150-151). W środowisku niechrześcijańskim zawarte w systemie zapobiegawczym odwoływanie się do religii wiąże się z pytaniami metafizycznymi i egzystencjalnymi wychowanka. Zwykle spotyka się twierdzenie, że rozum i religia stoją ze sobą w opozycji, tymczasem w systemie Jana Bosko kryje się przekonanie o możliwości ich łączenia.

C. Miłość

⁷ Ich opis głównie w oparciu o: ks. K. Misiaszek SDB, *Pedagogia salezjanów...*, op. cit., s. 239-248; s. H. Wrońska CMW, *Pedagogia salezjanek*, (w:) J. Kostkiewicz (red. nauk.), *Pedagogie katolickich zgromadzeń zakonnych. Historia i współczesność*, tom I, Oficyna Wydawnicza "Impuls", Kraków 2012, s. 276-280; S. Buksa CMW, *Doświadczenie wychowawcze...*, op. cit., s. 92-119; ks. K. Misiaszek SDB, *Główne idee systemu...*, op. cit., s. 46-55; strona internetowa salezjanów z inspektorii krakowskiej: www.sdb.krakow.pl

Ostatnim kluczem do zrozumienia istoty systemu wychowawczego św. Jana Bosko jest *amorevolezza* – słowo trudne do przetłumaczenia z języka włoskiego na polski, a próby tłumaczenia go jako „miłość” czy „dobroć” nie wyczerpują sedna zawartej w nim treści. Ks. Bosko widział w miłości klucz dotarcia do młodzieży, wówczas, gdy rozum i religia nie wystarczały, a rozumiał ją jako: miłość bez zastrzeżeń,

s. 16

wyrażaną gotowością wychowawcy do dialogu z wychowankiem, stałą przy nim obecnością, a także jako serdeczność, przyjaźń, darzenie podopiecznego zaufaniem i szacunkiem. „Długoletnie doświadczenie wychowawcze ugruntowało ks. Bosko w przekonaniu, że duch rodzinny (familiarita), zażyłość, pogodne i serdeczne więzi przyjaźni stanowią fundament wytworzenia klimatu zaufania, a ten z kolei jest konieczny do skutecznego wychowania. Był przekonany wewnętrznie, że zanim wdroży się wychowanków do dyscypliny, posłuszeństwa i uporządkowania, potrzebne jest wzbudzenie w nich przeświadczenia, że są darzeni autentyczną miłością” (Klawikowski 2002, s. 452-453).

O efektywności stosowania takiego sposobu podejścia do dzieci i młodzieży zadecydowała w dużej mierze niezwykła osobowość ks. Bosko. P. Braido wylicza charakterystyczne cechy jego osobowości:

- równowaga pomiędzy szacunkiem do tradycji i przeszłości z poczuciem realizmu oraz otwarciem się na wyzwania teraźniejszości;
- realizm i wyczucie potrzeb innych osób, umiejętność trzeźwej oceny sytuacji; pragmatycznie odpowiadanie na potrzeby ludzkie, uznanie ludzkich ograniczeń, niedoskonałości i braków, na które nie ma się wpływu;
- mądrość wynikająca ze zdolności postrzegania, rozwiązywania i porządkowania spraw życia codziennego w perspektywie poszukiwania woli Bożej, jak i wyciągania właściwych wniosków z własnych potknięć i upadków oraz wierność przyjętej hierarchii wartości;
- konkretność (harmonijnie współbrzmiąca z wielkimi ideałami);
- stawianie sobie nowych celów (nawet sprawiających wrażenie nierealizowalnych), podejmowanie nowych wyzwań;
- całkowite oddanie się młodzieży i pracy z nią (za: Klawikowski 2003, s. 159-165).

Ksiądz Bosko podkreślał też, że „ważnym elementem w pedagogicznym dialogu jest uznanie i polubienie przez wychowawcę tych wartości, które cenią młodzi, bowiem tylko w takiej relacji jest możliwe, bez przymusu i natrętnego nakłaniania, znalezienie płaszczyzny porozumienia i uzyskanie przez asystenta kredytu zaufania. Wychowawca ma żyć sprawami młodych i przeistaczać się w nieformalnego przywódcę, lidera, człowieka zaufania, autentyczny autorytet, który wzbudza ciekawość i sprawia, że młodzi chcą wspólnie z nim realizować życiowe zadania” (Dziubiński 1998, s. 191).

Charakterystyczny dla pracy ks. Bosko z młodzieżą był styl demokratyczny czyli taki, w którym wychowankowie mieli możliwość dokonywania wyborów i podejmowania decyzji. Ksiądz Bosko wspierał ich w poszukiwaniu racjonalnych uzasadnień podejmowanych decyzji, uczył krytycznego spojrzenia na rzeczywistość, stojąc z boku podsuwał najlepsze rozwiązania, ale bez ich narzucania. Dawał wychowankom możliwość swobodnego wyrażania swoich myśli, współdecydowania oraz motywował ich, aby samodzielnie reprezentowali własne interesy i realizowali własne pomysły. Ewa Kłak formułuje ten sposób postępowania następująco: „Wolno im [wychowankom] dostrzegać własne pragnienia i potrzeby, wyrażać je i jednocześnie zwracać uwagę na potrzeby innych osób, szanować oraz odkrywać wspólne zainteresowania. Ten proces ma się dokonywać w grupie, która poza rodziną jest najbardziej optymalnym środowiskiem. Młodzi ludzie powinni partycypować w tym wszystkim, co dotyczy ich grupy. Współdecydowanie dzieci nie powinno być ani zabawą, ani też stałym celem, do którego dąży animator. (...) Stanowi szansę bezpiecznego wypróbowania swoich sił w środowisku dającym schronienie przed światem opanowanym przez dorosłych” (Kłak 2002). Ks. Bosko tak wychowywał swoich podopiecznych, aby „byli w stanie stawić czoło zadaniom, trudnościom, obowiązkowi stanu i misji życiowej, budując na mocnych fundamentach przeżywanie sensu swojego życia” (Springer 2006, s. 31). Sprzyjała temu praca nad emotywnością zakładająca „obserwację, identyfikację, rozumienie sensu, związków i implikacji emotywności w życiu osobowym; tworzenie klimatu afirmacji w relacjach

s. 17

pedagogicznych, będącej podłożem pozytywnych emocji wychowanka; kreowanie środowiska wychowawczego zapewniającego poczucie bezpieczeństwa; popieranie indywidualnych wysiłków wychowanka we wszystkich aspektach jego osobowości;

stawianie realnych wymagań i zadań rozwojowych, których osiągnięcie zakłada przechodzenie przez kryzysy, nie wystawiając wychowanka na niszczące stresy; budowanie poczucia własnej wartości i optymizmu życiowego” (Springer 2006, s. 31).

Specyficzne dla salezjańskiego stylu wychowania jest (wcześniej sygnalizowane, ale warte mocniejszego zaakcentowania) nastawienie na odnajdywanie potencjału w każdym z wychowanków, wyostrezenie uwagi wychowawcy na zalety, umiejętności i sukcesy wychowanków. Świetnie ilustruje to opis spotkania ks. Bosko z Bartłomiejem Garelli, podczas którego tak długo z nim rozmawiał aż odnalazł coś, co potrafił jego rozmówca (w tym przypadku – gwizdać). Sam ks. Bosko ujmował to tak: „W każdym chłopcu, nawet najgorszym łajdaku, jest jakiś punkt dostępny dla dobra. Wtedy pierwszym obowiązkiem wychowawcy jest odkryć je i na nim budować”⁸.

Zapobiegawczy system wychowawczy w wersji salezjańskiej stoi w opozycji do systemu represyjnego, polegającego na wymuszaniu posłuszeństwa za pomocą kar. Czy to oznacza całkowite wykluczenie kar z procesu wychowawczego? Ksiądz Bosko jako realista dobrze wiedział, że nie można całkowicie zaniechać kar i sankcji; wskazywał jednak, by nie stosować nigdy kar ciężkich, a lekkie dopiero po wykorzystaniu wszystkich innych środków, zawsze jednak pamiętając, by kara nie była poniżająca (Bartocha 2005) i wyjaśniając wychowankowi powody kary. Oryginalnym pomysłem ks. Bosko było tzw. *słówko na ucho*, tzn. dyskretne upomnienie wychowanka, na osobności, skuteczniejsze niż publiczne upomnienie wiążące się z upokorzeniem upominanego.

Ks. Bosko rozumiał naturalną potrzebę ruchu i działania, charakterystyczne dla wieku młodzieńczego. Był przekonany, że „gimnastyka, muzyka, deklamacje, teatr, przechadzki są najskuteczniejszym środkiem do osiągnięcia karności, zachowania moralności i zdrowia. Należy tylko uważać, żeby przedmiot rozrywki, osoby biorące w niej udział i rozmowy, jakie jej towarzyszą, były nienaganne” (Tadrzak-Mazurek 2006). Dlatego dużą wagę przykładął do aktywności fizycznej i artystycznej swoich wychowanków. Dostrzegał również znaczenie wykształcenia, dlatego organizował wieczorami dla wychowanków edukację, z czasem także szkoły zawodowe oraz różnego typu pracownie uczące zawodu (krawiecką, szewską, introligatorską, stolarską, drukarską, ślusarską) i warsztaty rzemieślnicze. Dbał o

⁸ Memoire Biografische di San Giovanni Bosco, t. V, San Benigno Canavese-Torino 1898-1948, s. 376; za: ks. K. Misiaszek SDB, *Pedagogia salezjanów...*, op. cit., s. 236

publikację wartościowych książek i podręczników, otwierając nawet własną drukarnię (Springer 2006, s. 26).

Fundamentalną dla salezjańskiego systemu wychowania jest asystencja rozumiana jako stała obecność wychowawcy wśród wychowanków (bycie z nimi i wśród nich), spójna z personalistyczną koncepcją pedagogicznego spotkania międzypersonalnego (Springer 2006, s. 33). „I nie chodzi tu tylko o obecność fizyczną, ale także o towarzyszenie w procesie dojrzewania, o pomoc w odkrywaniu własnej tożsamości, o nawiązanie takiej relacji i więzi z wychowankiem (poznanie go), która pozwoli mu czuć się bezpiecznie, która zrodzi więzy wzajemnego szacunku i zaufania, a tym samym pozwoli łagodnie prowadzić, czuwać i delikatnie korygować” (Tadrzak-Mazurek 2006). Jan Bosko sam był tu najlepszym przykładem, ze swoją stałą dyspozycyjnością i wychodzeniem z inicjatywą kontaktu i rozmowy z wychowankami. W tym mieści się sedno uprzedzającego charakteru omawianego systemu wychowania: aby wychowawca „wyprzedzał” wydarzenia, aktywnie uczestnicząc w życiu młodzieży i interesując się jej problemami (Paszek 2002), a tak rozumiana prewencja – jako zapobieganie, zabezpieczenie, ochrona, przygotowanie i przewidywanie (Burzyński 1998, s. 146) – możliwa jest dzięki aktywnej asystencji.

s. 18

Działania o takim charakterze wpisują się częściowo w zakres profilaktyki negatywnej, blokującej (wiążącej się z niedopuszczeniem do dewiacji i dysfunkcji, odcinaniem możliwości lub utrudnianiem pewnych zachowań), a w dominującej części w obszar profilaktyki pozytywnej, kreatywnej (polegającej na stosowaniu środków pozytywnych, inicjujących, konstruktywnych).

Niemale wymagania (charakterystyczne rysy na wzór samego ks. Bosko) były i są współcześnie stawiane asystentom salezjańskim, którzy powinni:

- dostrzegać detale, wiązać fakty, odkrywać powiązania, formułować syntezy,
- pielęgnować i doskonalić swoją osobowość, stale formować siebie,
- doskonalić swoje umiejętności nawiązywania i podtrzymywania autentycznego kontaktu międzypersonalnego,
- samemu szukać potencjalnych wychowanków, nie czekać na nich, Az sami przyjdą,
- w pierwszym kontakcie w przyjaznej rozmowie poszukać w młodym człowieku czegoś pozytywnego, czegoś, co można pochwalić i od czego zacząć,

- zawsze być wśród i dla wychowanków,
- pobudzać wychowanka ku dobremu i chwalić jego słuszne poczynania,
- szanować okresy rozwoju wychowanka i uwzględniać kryzysy,
- przyjmować postawę akceptacji i afirmacji wobec młodych ludzi (nie akceptując przy tym wszystkiego bezkrytycznie),
- uczestniczyć w życiu wychowanków, szanując granice ich prywatności,
- pozwolić na samodzielność,
- tolerować możliwe błędy,
- prowadzić młodych do dojrzałych wyborów życiowych,
- odkrywać w młodym człowieku źródła energii rozwojowych, potencjału, jaki w sobie kryje, a dalej wzmacnianie tego, co już odkryte,
- ustawicznie odwoływać się do wolności młodego człowieka, aby stopniowo mógł on przejmować odpowiedzialność za własne życie,
- dbać o aktywną i świadomą współpracę, której celem będzie prowadzenie do dojrzałości, autonomia, zdolność samodzielnego kroczenia, dokonywanie krytycznych wyborów (Cian 2001; Kłak 2001).

Duchowość salezjańska w centrum procesu wychowawczego ustawia młodego człowieka. Pewne jego elementy tego systemu mają charakter uniwersalny i realizowane są przez pedagogów nieznających salezjańskiego systemu prewencyjnego, a przecież często będących blisko wychowanka i jego problemów, traktujących go z szacunkiem i nastawionych na wspieranie go w wieloaspektowym rozwoju. Omawiany tu system wychowawczy być może wydaje się mrzonką czy wymaganiami ponad siły ludzkie. Fakt – jest on niezwykle trudny w praktycznym zastosowaniu, ale i może zrodzić niezwykle owoce. Odpowiednia interpretacja, aktualizacja, samodzielne „przepracowanie” i przetransportowanie bogactwa salezjańskiej sztuki wychowania do współczesności może okazać się odpowiedzią na potrzeby młodzieży, która wydaje się być dzisiaj szczególnie osamotniona, zagubiona, spragniona autentycznej uwagi, zrozumienia i akceptacji.

W swojej pracy wychowawczej ks. Bosko zajmował się chłopcami opuszczonymi, zaniedbanymi i okaleczonymi pod wieloma względami, bo taka była potrzeba czasów, w których żył. Ale i dzisiaj jest to aktualne wyzwanie, odpowiedź na codzienność, jaka nam towarzyszy. Nie jest to pedagogia, która sprawdza się jedynie wobec wybranych, wyselekcjonowanych wychowanków, ale wobec każdego młodego człowieka, bo każdy wymaga wychowawczej troski. System prewencyjny ks. Bosko

stosowany jest z powodzeniem w wielu krajach. Także i w Polsce⁹ istnieje szereg ośrodków, gdzie pracuje się w autentycznym duchu salezjańskim. Współcześnie salezjańskie pola pracy (w Polsce i nie tylko) to: ośrodki dla dzieci i młodzieży zaniedbanej i trudnej, domy dziecka, placówki interwencyjne, szkoły, internaty, bursy, duszpasterstwo parafialne i akademickie, oratoria, wspólnoty ewangelizacyjne,

s. 19

oazowe, ministranckie, harcerskie, działalność powołaniowa, misje, działalność wydawnicza.

Charakterystyczne dla koncepcji prewencji w systemie wychowawczym ks. Bosko są dwa elementy współcześnie doceniane i preferowane: 1) dążenie do tego, by działania miały charakter wielopłaszczyznowy, wielopoziomowy, interdyscyplinarny, z uwzględnieniem wszystkich sfer życia człowieka (przeszłość, teraźniejszość, przyszłość), gdzie realizowane będą równoległe dwa cele: wzmacnianie czynników chroniących (np. przez rozwijanie potencjalnych możliwości jednostki) oraz eliminowanie czynników ryzyka (bezpośrednia redukcja i przeciwdziałanie czynnikom patogennym; 2) preferowanie kreatywnej wersji profilaktyki poprzez wybór celu, jakim jest promocja szeroko rozumianego zdrowia (zdrowie jako dobrostan w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, społecznej i duchowej) oraz nacisk na kształtowanie systemu wartości, prawidłowych postaw i umiejętności ułatwiających dbałość o zdrowie (za: Szymańska, Zamecka 2002, s. 27, 30).

System ten, łącząc wszystkie płaszczyzny rozwoju wychowanka (emocjonalną, intelektualną, fizyczną, społeczną, kulturalną i etyczną) w integralną całość, może się okazać pomocnym na wielu polach wychowania – w wychowaniu rodzinnym, szkolnym, pozaszkolnym, w resocjalizacji, kompensacji, profilaktyce. W tym sensie jest to system holistyczny, ponadczasowy i ponadgraniczny.

⁹ Początki działalności salezjanów na ziemiach polskich sięgają końca XIX wieku.

Bibliografia

- Auffray A. (1977), Św. Jan Bosko, Pallotinum, Kraków
- Barlak M. (1998), Ponadczasowy charakter pedagogii św. Jana Bosko w perspektywie trzeciego tysiąclecia, (w:) Z. Dziubiński (red.), Sport a salezianie, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa
- Bartocha D. (2005), Wychowanie – słówko na ucho, „Magazyn Don Bosco”, nr 6 (wersja elektroniczna)
- Buksa S. (2009), Doświadczenie wychowawcze św. Jana Bosko w służbie ewangelizacji, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa
- Burzyński W. J. (1998), Istota systemu prewencyjnego i sportu w salezjańskim wychowaniu, (w:) Z. Dziubiński (red.), Sport a salezianie, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa
- Cian L. (2001), System zapobiegawczy św. Jana Bosko i jego charakterystyka, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa
- Dziubiński Z. (1998), Społeczne i religijne przesłanki powstania Salezjańskiej Organizacji Sportowej Rzeczypospolitej Polskiej, (w:) Z. Dziubiński (red.), Sport a salezianie, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa
- Gocko J. (2011), Wspólnototwórcze elementy systemu prewencyjnego, „Seminare. Poszukiwania naukowe”, tom 29
- Klawikowski Z. (2003), Apostolska osobowość ks. Bosko, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2003, tom 19
- Klawikowski Z. (2002), Duchowość wychowawcy w stylu św. Jana Bosko, „Seminare. Poszukiwania naukowe”, tom 18
- Kłak E. (2001), Jego drogą... Formacja animatorów młodzieżowych, Salezjańskie Centrum Wychowania i Duszpasterstwa Młodzieży, Wrocław
- Kłak E. (2002), Styl demokratyczny, „Magazyn Don Bosco”, nr 12 (wersja elektroniczna)
- Majewski M. (1975), Elementy metodyki pedagogiczno-katechetycznej w ramach systemu prewencyjnego św. J. Bosko, Salezjańskie Seminarium Duchowne, Kraków
- Misiaszek K. (2012), Pedagogia salezjanów, (w:) J. Kostkiewicz (red. nauk.), Pedagogie katolickich zgromadzeń zakonnych. Historia i współczesność, tom I, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków
- Misiaszek K. (1987/88), Główne idee systemu prewencyjnego św. Jana Bosko, „Seminare. Poszukiwania naukowe”, tom 9
- Paszek A. (2002), Salezjańskie źródła doświadczenia pedagogicznego, „Seminare. Poszukiwania naukowe” tom 18
- Paszek A. (2002), Prewencyjne czuwanie, „Magazyn Don Bosco”, nr 3 (wersja elektroniczna)
- Springer M. (2006), System prewencyjny księdza Jana Bosko we współczesnej profilaktyce, Akademia Świętokrzyska, Kielce
- Szymańska J., Zamecka J. (2002), Przegląd koncepcji i poglądów na temat profilaktyki, (w:) G. Świątkiewicz (red.), Profilaktyka w środowisku lokalnym, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa
- Tadrzak-Mazurek M. (2006), Salezjański system wychowawczy, "Kierowanie Szkołą", nr 2 (wersja elektroniczna)
- Wierzbicki M. (2001), nauczyciel w szkole salezjańskiej, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa
- Wrońska H. (2012), Pedagogia salezjanek, (w:) J. Kostkiewicz (red. nauk.), Pedagogie katolickich zgromadzeń zakonnych. Historia i współczesność, tom I, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków